

Per més que Diez, M-Lübke i altres romanistes estrangers vagin ignorar-ho, és evident que tenim el mateix mot que en tot això, en l'it. *trafficare*, puix que la correspondència fonètica és irreprotxable, i la dels significats és perfecta: *trafficare* és «*far tràffichi*», tener un *tráfico*: «in grano, in vini acc.». Ja corrent i clàssic des del 2.ⁿ quart del S. xiv en Matteo Villani etc., com en Boccaccio: «dove gran parte della tua ricchezza vedrai, come si *traffica*»; també en general «*lavorare, travagliare: la donna vigilante trova sempre da trafficare per casa*», antigament «brigare», «aver cura» segle xiv, i fins 'tocar, rebregar, potinejar'.

D'on el postverbal *tráfico* no menys antic, ja familiar al Boccaccio quan novel·lava sobre «Giannotto da Civignì, lealissimo, dritto, e di gran *traffico* di opera di drapperia»: «è voce mercantesca: mercatio, commutatio, commercium rerum venalium», «aut arbitrium rerum emendarum» (Alunno, *Fa. del Mondo*, § 771).

El dicc. baix llatí de Du C. n'aporta nombroses cites en ll. medieval, des de la fi del S. xiv, amb la -s- conservada, i en particular cita un *transfegare* «transfretare» en un document de Bèrgamo de 1406, i així mateix *transfegator* «explorator, investigator» en un de Provença de 1243. El mot, en canvi és estrany al francès. Però, amb caràcter de manlleu, és sabuda la gran fortuna que ha obtingut l'it. *traffico*, *trafficare*: fr. *trafic*, *trafiquer* [S. xv], *trafiquant* [1586]; angl. *trafic* 'tràfic, comerç etc.' [S. xvi, mentre que l'ús bàrbar de 'trànsit', que alguns calquen simiescament entre nosaltres, no apareix en anglès fins al S. xix], cast. *tráfico* [mj. S. xvii], *traficar* i *traficante* [1739]; cat. *tràfic* [Belv.], *traficar* i *trafiquejar*, 1617: «lo granjer o majordom --- no deu negociar ni *traficar* per ell mateix, ni deu fer alguna mercancia del bestiar, ni diner de son senyor: perquè aquestes coses de *traficar* desvian, y empedexen, lo qui ha de tenir y entendre en lo fet de la casa de conreu», Miquel Agustí (cita del *DG.*).

En castellà es troba el mot a l'E. Mj. en una forma clarament germana de la cat., port. i it., si bé generalment amb dilació de les aa: *trafagar* unes vegades, *trasfagar*, d'altres, amb la -s- conservada: ja l'a. 1399, en la traducció de John Gower: «--- los bienes de Santa Yglesia --- aquellos que dello usan *trasfagan* e roban --- la casa de Dios»; «cobdicioso, avariento / --- / en mentir e *trasfagar* / syempre tuve gran cimiento», Páez de Ribera, princ. S. xv; la presència de la -s- tornava indefugible la consciència d'haver-hi prefix, i per tant, l'Arxipreste de Hita, en usar-ne el derivat abstracte, l'accentua en la síl·laba interna: «estas buenas palabras, estos dulces falagos / --- / de la falsa raposa, con sus malos *trasfagos*» (1536d). Però també existí des d'antic una variant amb la -s- eliminada per assimilació —com en cat. i it.— i d'aquesta sí que el postverbal fuo proparoxíton igual que en la nostra llengua, car ja trobem els *tráfagos* mencionats en la *Gral. Estoria* dels anys 1270-80 (entremig de l'*alevosia*, *mentiras*, *enfermedades*, *luxuria* etc.). El verb *trafagar* apareix sense -s- en Nebrixa, Juan de Valdés i di-

versos autors dels Ss. xvi i xvii, aviat antiquat després, mentre que *tráfago* restà clàssic i usual fins avui.

D'altra banda no era aquesta la forma que el mot havia pres en el parlar de la Castella estricta: on la f davant vocal es tornà h, i per tant allà *trasfegar* esdevingué *trasbegar*, reduït a *trasegar* amb antiga -s- sorda: l'andalús Nebrixa ha conciliat ja (c. 1495) totes dues variants, amb la distinció que havien anat prenent en la llengua: «*trasegar* vino o cosa líquida: defeco» l'acc. de la vida campestre i agrícola (amb l'evolució fonètica del cast. rústic); i, en canvi, *trafagar* (que ell tradueix «versuram facio») en la vida mercantil i ciutadana de la llengua, sota el model cat.-port.-italià. És al que s'atenen llurs clàssics, quan es tracta de beguda: «sin tomar aliento lo *trasegó* del corcho al estómago» en Cervantes; veg.-ne documentació acomplerta en l'article TRASEGAR del DCEC/DECH.

És en aquesta obra on finalment es va trobar l'etimologia d'aquest cabdal verb romànic, davant la qual havien restat impotents o aclucant els ulls els romanistes estrangers: Diez, Baist, M-Lübke, Bloch, Wartburg, Gamillscheg, Leite de V., Parodi, Migliorini, G. de Diego i d'altres que n'escriviren; tot discrepant entre ells, amb conjectures netament insostenibles, solament coincidien: els uns, en dubtes sobre llurs pròpies idees; els altres, més prudents, declarant «inconnu» l'origen (Bloch-Wartburg, M-L.) i en part no volent veure, ni tan sols que el cast. *trasegar* i el mot de les altres llengües eren una mateixa cosa. És conspicu el cas d'Ang. Prati, que s'absté de fer cap article sobre un tal mot de la seva llengua, cabdal, i diríem maternal. Qui vulgui veure encata aquelles divagacions, prengui el DCEC/DECH (qui no té res a fer el gat pentina...): ací ens abstindrem de tornar-hi.

M'impressionà l'existència d'una forma castellana, antiquada, *tra(s)fregar*, de sentit no gaire diferent (envers la qual, com després vaig veure, ja cridava l'atenció el genial portuguès ACortesão en els seus *Subsídios*). El sentit no era massa diferent: «estregar o refregar una cosa con otra manoseándola y revolviéndola», i ja l'usava el gran clàssic Fray Luis de Granada: «Las cosas aromáticas y olorosas, quanto más se *trasfriegan*, más suave olor dan de sí»; el *DAut.* l'admet amb la grafia pedant *transfregar* si bé com a mot «poco usado»; Oudin (1607) en dóna variant sense -s: «*trafregar*: frotter entre ses mains».

En l'aspecte semàntic, salta a la vista que existeix una íntima afinitat entre els dos significats: 'fregar amb repetits fregadissos', 'refregar completament' (TRANS-FRICARE) és una base excellent per a un verb que significa, essencialment i per damunt de tot, 'portar, i carretejar, d'ací d'allà': són els camins i camps *trafegats*. dels valencians, és el «*trafegar* revolviendo» de Sá de Miranda, i el *relere* 'esborrar' de la primera aparició en port., és el «*trafagar*: rebolver y trocar» i «*trasegar*: bolver lo de arriba abaxo» de Covarrubias, és el «*trafficare*: maneggiare» d'Alunno, i 'rebregar i potinejar' del *trafficare* dels vells clàssics italians citats per Tommaseo-B.; en fi és el benasquè «*trafegà*, extraviar, trasapelar» («m'ets *tafegau* les claus»,